

GYÓGYPAEDAGOGIAI SZEMLE

Siketnémák, vakok, hülyék, gyengeelméjűek, dadogók és hebegők oktatásával foglalkozók
SZAKKÖZLÖNYE.

Előfizetési ára:	Szerkesztik és kiadják:	Megjelenik minden
Egész évre . 8 korona	NÉMETH LÁSZLÓ	hónap elsején 1 ívnyi
Fél évre . 4 „	és	terjedelemben
Negyed évre . 2 „	VÁRADI ZSIGMOND.	

Szerkesztőség és kiadóhivatal: VIII. ker. Rökk Szilárd-utca 10. szám.

A lap tartalmáért felelős: NÉMETH LÁSZLÓ.

I. évfolyam.

Budapest, 1899. szeptember 1-én.

9. szám.

Tartalom: A képezhető hülyék és gyengeelméjűek oktatása: Ellenbach Mátyástól. — Az utánzás szerepe a dadogásnál: Dr. Sarbó Arthurtól. — Az érzékeltető oktatás a vakok intézetében: Vucsits Jánostól. — Részlet a siketnéma-iskolák tantervéből: Borbély Sándortól. — Az élelőszóra való tanítás jogosultsága a siketnémák iskoláiban: Hercsuth Kálmántól. — Hazai hírek. — Szerkesztői üzenetek.

A képezhető hülyék és gyengeelméjűek oktatása.

Válasz a „Népnevelők Lapja” 18. számában megjelent közleményre.

Hazánkban ez ideig egy intézet van csupán, a hol hülyék és gyengeelméjűek tanításban, nevelésben és gyógykezelésben részesülhetnek. Ez intézetben a lefolyt tanévben 50–55 internált és 15–20 bejáró növendék nyert oktatást; de mi ez a szerencsétlenek nagy számához képest, a kik erre rászorúlnának.

Az említett intézetnek — mely egyszersmind tanítóképző is — az a célja, hogy külön e szakmára képesített tanítók által azon gyermekeket, a kik szellemi fejletlenségük miatt a népiskolában haladni nem tudnak, a kik ferde szokásaik, avagy beszédképességek hiányos voltánál fogva ott helyet nem foglalhatnak, a kik így a kultúra áldásaiból nem részesülhetnének: *a társadalomnak meghódítsa, őket a lehetőség kiképezze és önálló emberekké fejlessze.*

A közoktatási kormány, a mikor az intézetet ezélt két évvel szervezte, s a külföldi e nemű jelesebb intézetek mintájára berendezte: megjelölte az irányt, a melyen haladnunk kell, hogy e szerencsétleneket a társadalom számottevő tagjaivá emeljük. A mikor ezt tette, közoktatásunk terén nagy hézagot töltött be, a miben a külföld már régen megelőzött bennünket.

És mégis akadtak egyesek, a kik tájékoztatlanság, vagy talán téves információk alapján megtámadták az intézményt. Első helyen áll ezek között *Ember János* a „Népnevelők Lapja”-nak szerkesztője, a ki erősen kikel a hülyék tanítása ellen, mert ugymond: „A hülyéknek iskola nem kell. — E szerencsétlen „ember-állatok” ké-

pezhetetlenek. — Részükre nem iskolák, hanem ápoló intézetek kellene. — A szakemberek ugyan képezhető, tanítható hülyékről is tudnak, (azért szakemberek, hogy tudjanak!) bajlódhatnak is e szerencsétlenekkel eleget, *az eredmény azonban vajmi gyarló és szerfelett kétes!*“

Hátha ezek a vádak mind úgy igazak és oly nyíltan be volnának bizonyítva, mint a minő nyíltsággal le vannak írva: akkor a hülyék intézete becsukhatja a boltot. Bocsássa el igazgatóstul együtt azt a hét elszánt embert, a kik Magyarország kellő közepében így mernek port hinteni a világ szemébe! . . . Azonban vádolni egyes embert, sőt egész intézményt lehet, szabad; hanem a vádak mellett helyt is kell állni: *ez már aztán kötelesség.*

Mi bátran léptünk a nyilvánosság elé — *Ember János* előzetes vádjai daczára is — évi működésünk eredményével. Az évzáró-vizsgálat napját vasárnapra tűztük ki, hogy minél többen lehessenek ott az érdeklődők közül: el is jöttek sokan, *csak a „Népnevelők Lapja“*-nak szerkesztőse nem engedett a meghívásnak. Mert ha eljön, nem szavakkal, de tényekkel győzte volna őt meg intézetünk minden „képezhető hülye“ növendéke éppen az ellenkezőről. Nos hát legyen szabad nekem elmondani mit láttunk és hallottunk a hülyéknél. Hallottuk, hogy azok a szerencsétlen fiúk és leányok olvastak, írtak, számoltak, beszélgettek, sőt énekeltek is és játszottak: hat felmenő csoportban. A térképpel és a magyar történelem kimagaslóbb alakjaival szintén elég ismeretséget kötöttek, továbbá tornáztak és játszani is megtanultak (a közönségnek ez tetszett legjobban).

Láttuk kézi munkájuk kiállítását is, két nagy terem egészen tele volt vele. A kezdők agyagot gyúrtak, a gyengébb haladók lapos gyékényfonásukat állították ki, — a jobbak kézi kosarakat és kalapot fontak, sőt vesszővel is dolgoztak. A nagyobb növendékek különféle — igen izléeses — keféket kötöttek. A leányok papírmunkájukat, különböző rukaneműek készítését, kötésüket, horgolásukat stb. mutatták be. A közönség valósággal megrohanta a munkákért a vezetőséget és sajnálta, hogy egyet-mást félre kellett tenni a gyermekvédő congresszus kiállítására is.

Mindezt sem akkor, sem évközben, a mikor készült *Ember János* nem látta, de azért leírta, hogy mindez „szerfelett kétes“ eredmény. Mi érezzük azt leginkább, hogy igen sok ember van, a ki *Ember János* szerint gondolkodik és nem tud megbarátkozni a „félbolondok“, „szerencsétlen ember-állatok“, „hülyék“ tanításának gondolatával. Gúnynev előttük a „*Hülyék intézete*“ elnevezés is, kikerült növendékeinket pedig gúnyjok örökös czéltáblájaként tekintik. Mindez nagyon megnehezíti célunk elérését, de ez muló baj csupán, a mely elenyészik, ha közönségünknek többször lesz alkalma ifjú intézetünk áldásos működéséről meggyőződést szerezni.

Hogy mennyire másként gondolkodnak e felől a külföldön, volt már alkalmam a „*Nemzeti Iskola*“ hasábjain „*Mostoha gyermekek*“ című értekezésemben ismertetni. Pl. Szászországban minden

fogyatékosra, legyen az vak, siketnéma, vagy hülye, törvényileg kimondották a tanítási kötelezettséget. Németországban 1895-ik évben 44 intézetben tanították a hülyéket (s a 8803 növendék közül 5806 vált be képezhetőnek, a többi 3000 részint megfigyelés alatt volt még, részint mint képezhetetlen, csak ápolásban részesült). Ezek között első helyen áll *Berlin*, melynek dalldorfi hülyék intézetében 200 egyén nyer évenként oktatást; *Krückenmühle*-ben 600 növendék számára emeltek intézetet. És ha ezek évenként számos oly munkás kezét adnak vissza a társadalomnak, a melyek különben talán hasznavehetetlenek lettek volna, így pedig mint mezei munkások, avagy egyszerűbb iparosok jól beválnak, **vajjon ezek is holmi gyarló és kététes munkát végeznek-e?**

Már pedig ha tud belőlük embert faragni az a német paedagogus, *miért ne tudnánk mi is?* Szabad-e ennyi munkás kezét eldugni holmi ápoló-intézetben, holott ők tán nagyon jól érvényesíthetnék magukat a társadalomban anélkül, hogy a „magát humánusnak nevező társadalom“ támogatására szorúlnának.

A humánus társadalom támogatását mi is kérjük annyiban, hogy elbocsátott növendékeinket *ne gúnyolja, hanem bátorítsa.* Támogasson bennünket felesleges filléreivel is, hogy oly tőkét gyűjthessünk, a melynek kamataiból azon derék iparosokat jutalmazhassuk meg, a kik elbocsátott növendékeinket az intézet felügyelete alatt tovább tanítják.

Rövid igyekeztem lenni, úgy hiszem sikerült is. Képezhetőké a hülyék vagy sem, tovább nem vitatom, nem is a vitatkozási vágy adta kezembe a tollat, hanem az, hogy a tanügygyel foglalkozók előtt elmondjam, *mi történik az intézet falai között. Csakis a félreértéseket akartam megszüntetni,* de ezek minket nem riasztanak vissza attól, *hogy lelkesedéssel és önfeláldozással ne fáradjunk e szerencsétlen embertársaink megmentésén.*

Ellenbach Mátyás.

Az utánzás szerepe a dadogásnál.

Irta: Dr. Sarbó Arthur, egyet. magántanár.

Gyakran halljuk az életben, hogy ez vagy amaz embertársunk majmolja ezt vagy amaszt. A „majmolás“ kifejezésnek eredete az állatfaj utánzási képességének nagyfokú kifejtettségében leli okát. Ösmeretes azon majom esete, a ki gazdájának beretválkozását megfigyelve, azt utánzandó, egy meg nem figyelt pillanatban a beretvát kezébe kapja és elmettszi torkát. Az utánzás ily gyászos kimenelete azonban, szerencsére ritka, többnyire az egyén hasznára van az. Nemcsak a majomvilágban találjuk fél az utánzást, hanem igen nagy szerepet játszik az az ember életében is. Szerepe oly nagy, hogy az emberi haladás egyik tényezőjeként kell, hogy elismerjük. Nem-e utánzás az, midőn egyik gazda látva szomszédjánál valamé-

lyik új növény sikeres gazdálkodását, a következő évben maga is termeli azt; avagy egy trágyázási mód sikerdús alkalmazásáról tévén szomszédjánál tapasztalatokat, ő maga is követi azt stb. stb. szóval az ujat és annak hasznát látva, utánzásra serkenti őt, mi által földjét jobban művelheti mint az előtt, tehát haladt. Magától értődik, hogy e haladás viszont elősegíti az emberiség más irányban való haladását is. Messze vezetne, ha tovább fűzném e gondolatot, de szükségtelen is, mert köztudomású, hogy akármely téren végbemenő haladás kihatással van az összcivilisatióra. Az említettem példa ellen felhozhatná valaki, hogy nem egyedül az utánzási ösztön, mint olyan vezeti az egyént arra, hogy földjét jobban művelje, hanem a belátás, mely nagyobb hasznót látva az új módszer által elérve, készteti őt annak alkalmazására. Ez ellenvetés csak látszólagos, mert a míg az emberiség oda fejlődött, hogy a belátása alapján ténykedjék, addig végig ment már azon a fejlődési fokon, melyben csak az egyszerű utánzás szerepelt. A gyermekkor mindegyikünk életében legjobb bizonyítékát szolgáltatja nézetünk helyessége mellett. A gyermek mindenben utánozni akarja a felnőttet és hogy ez nem mindig a belátásos alapon történik, bizonyítja p. o. a félig felnőtt gyermek szokása, ki a szivarozást utánozza, noha rosszul lesz tőle stb. stb. Utánzás az alapja a divatnak is; és hogy ez irányban gyakran félszegség mutatkozik, legjobban bizonyítja azt, hogy az utánzás a fő indító momentum, nem pedig a belátás, a mely alapon csak a célszerű utánoztatnék. Nagyában mindazonáltal áll az, hogy belátásosan utánozzunk és ebben különbözik az emberi utánzás a majométól; de abban a korban, midőn belátásunk még a fejlődés kezdetén van, az utánzási ösztön egész tisztaságában, mint olyan lép fel emek, mint már említettem, legjobb példáját a gyermekkor adja, nevezetesen a gyermek beszélő képességének kifejlődése. A gyermek akként tanul beszélni, hogy utánozni igyekszik az előtte beszélőt. Minden szülő tapasztalhatja, hogy gyermeke mint igyekszik ugyanazon szájartatást létrehozni, melyet lát és gégejének beillesztésével azt a hangot, melyet hall. S tényleg azon hangokat képes a gyermek és pedig mint Gutzmann bizonyítja, minden nemzetségbeli gyermek legelőször a mély hangok képzését látja. Ilyen a *b*., *p*., melyek a zárt ajkak egyszerű nyitásával jönnek létre, az *a*, mely a száj egyszerű nyitását igényli. Ha a gyermek utánzás útján tanul meg beszélni, úgy ebből az következne, hogy ha az, a kit utánoz, hibásan beszél, úgy ő ezt a hibát fogja utánozni. És tényleg úgy is van. Gutzmann citálja Herodotos által leírt Psammetich-féle kísérletet, a ki két újszülött gyermeket az emberi társaságból eltávolított és kecskék által neveltetett. E gyermekek két év után legelőször „Bekos“ szót tudták kiejteni, mint a kecskék mekegésének utánzását.

Érdekes ez irányban a dr. Gutzmann által leírt eset is, a melyben 4 testvérről van szó, a kik dajkájuk mintája szerint az *sz* hangot a jobb szájzúgon át ejtették ki. E 4 testvér felnővén, egyiköknek gyermeke is felvette e rossz szokást, a többi 3 testvér gyermekei-

nek oly nevet adott, melyben sz nem fordul elő és a mennyire lehető volt gyermekeikkel nem foglalkoztak nehogy hibájuk utánosztassék.

Ösmeretes, hogy vannak családok, kiknek valamennyi tagja selypítő. A dadogást illetőleg az utánzásnak szintén fontos szerepet kell betudnunk. Természetesen nem minden dadogás utánzásnak az eredménye, mert akárhány oly dadogó van, ki soha környezetében dadogót nem hallott és nem látott. De azokban az esetekben, hol egy családban több dadogó van, nem zárkozhatunk el azon feltevés elől, hogy az utánzás szerepet játszik. A következőkben bátorodom egynéhány esettel nézetem helyességét igazolni. Az ez évi augusztus 1-én megkezdődött dadogó tanfolyamon jelentkezett 14 dadogó közül 8-nál családilag fordul elő a dadogás. Az esetek a következők:

1. Kr. Dezső, 18 éves szobrász, 4 éves kora óta dadog. Apja és nagyapja szintén dadognak. 8 éves kis nővérénél már szintén észlelhető a dadogás, noha még csak igen gyenge fokban.

2. Sámson, 7 éves. Apja, anyja, 1 öccse és 1 idősebb nővére dadog.

3. H. József, 11 éves, 4 éves kora óta dadog. 21 éves bátyja dadog.

4. H. Izsó, 9 éves, dadog, hebeg és hadar. Apja és nagyapja is dadog.

5. Fr. 14 éves, 2 öccse dadog.

6. Fr. Henrik, 10 éves. Bátyja dadog, tőle tanulta. 8 éves öccse is kezd dadogni.

7. Fr. János, 8 éves. Két bátyja dadog.

8. G. Miksa, 21 éves, 4 éves kora óta dadog. Apja gyors beszéd következtében szintén kevésbé dadog.

Az 5., 6., 7. alatt felemlítettek testvérek.

Ez esetek felhívják figyelmünket a dadogásnak családios feltevére. Keresve ennek okát, mint egyik tényezőt, az *utánzást* kell, hogy szerepeltessük. Az együttélésből kifolyólag nemcsak a beszédet illetőleg, hanem egyéb mozgásainkkal is befolyást gyakorolunk közvetlen környezetünkre. Már a kis gyermeknél feltűnik, hogy apja-, vagy anyjának mozdulatai észlelhetők rajta. Minél erősebb a gyermek utánzási képessége, annál élesebben és gyorsabban veszi fel környezetének szokásait. Az apja, vagy anyja, vagy idősebbik testvérének mozdulatait nem utánozza tudatosan a gyermek, hanem teszi ezt környezete által reágyakorolt erős befolyásolása alatt, mely egész nevelésének, fejlődésének irányát megszabja. Ma elismert tény, hogy mennyire suggestibilis a gyermek és hogy a suggestiónak mily nagy szerepe van a gyermek minden irányú fejlődésénél; úgy hogy az utánzási képesség az irányban fog erősebben fejlődni, a mely irányt neki a befolyásoltatás mutat. Azon ellenvetés, hogy a szülő csak nem célozhatja hibás beszédarányában befolyásolni gyermekét, megdöntetik a tapasztalat által. Mert a gyermek nem rendelkezik még oly belátás felett, hogy szüleinek jó és rossz tulajdonságai között

válogathatna. Ő környezetének erős befolyásoltatása alatt azt mindenben utánozni igyekszik. Legjobban bizonyítja ezt, a dadogást illetőleg, azon körülmény, hogy kivéve a dadogót környezetéből és beszédfogycatékosságának meggyógyítása után régi környezetébe visszahelyezve, az esetek nagy részében újra előáll a dadogás. Mindezek fontos következtetésekre vezetnek a gyermek neveltetését illetőleg. Legfontosabb ezek közül az, hogy a mikor a gyermek beszélni tanul, az egyén vagy az egyének, a kiktől tanul, a kiket utánoz, jól és tisztán ejtsék ki a hangokat. Ebből pedig az következik, hogy a szülők, a kik maguk is beszédhibában szenvednek, ha azt akarják, hogy gyermekük ettől ment maradjon, vagy távolítsák el a gyermeket hazulról addig, míg az felnőtt — a mi természetesen a legritkább esetben tehető, avagy gyógyíttassák magukat beszédhibájuk ellen. E két követelmény, tudjuk jól, csak nehezen és kedvező körülmények mellett vihető keresztül; de azt már minden szülő megteheti, hogy a gyermek környezetét képező idegen személyekül, dajkául, cselédekül csak olyanokat fogadjanak fel, a kik tisztán beszélnek. A dadogás az esetek túlnyomó részében gyógyítható ugyan és ennél fogva kívánatos, hogy ez a köztudatba átjusson, de mint minden bántalomnál a fő a bántalom elkerülése, annak prophylaxisa, tehát oda kell hogy hassanak a paedagogia emberei, hogy már a gyermek beszédének fejlődésekor legyenek figyelemmel azon körülményekre, melyek a beszédhibák kifejlődését előmozdítják és felhíva a gyermekek szüleinek figyelmét azok utánzasi képességére, törekedjenek oda, hogy azoknak utánzasi például csak tisztán beszélő egyének képezzék környezetüket.

Az érzékeltető oktatás a vakok intézetében.

A vakok intézete nevelésének ideális célja a vakok megmaradt érzekeinek olyatán kifejlesztése, hogy ezek lehetőleg pótolják összműködésükkel a látást; képessé tegyék e fogyatékosakat oly ismeretek elsajátítására, melyek egyrészt a vak egyéntől, mint az emberi társadalom egyik tagjától megkövetelhetők, másrészt valamely életpálya, illetve kenyérkereseti ág elnyeréséhez elkerülhetetlenül szükségesek.

Emez ideális cél elérésének legfőbb, legfontosabb eszköze a szemléltetés; ez elnevezés azonban a vakok oktatásánál természetesen ily néven nem szerepelhet, miért is mi érzékelésnek nevezjük. Mindaz, a mi a látók szemléltető-oktatása javára felemlíthető s melyeket, tekintettel e lapnak különben is tanítással foglalkozó olvasóira feleslegesnek tartok bővebben fejtegetni, még fokozottabb mértékben áll a vakok érzékeltető oktatására nézve. Megkülönböztetéseket kell tennünk a látók szemlélete és a vakok érzékelése között; mert míg a látó egyén első pillantásra összbnyomást sze-

rez a tárgyról s csak azután terjeszkedik ki az egyes részletekre ; addig a vak tapintása révén csak a tárgynak azon részéről szerez tudomást, melyet keze épen érint, tenyere befed s így fokozatosan, részleteiből összeállítva jut a term. tárgy alakjának, milyenségének ismeretére. Két különböző procedura megy tehát végbe a látó és a vak lelkében s épen ez a körülmény készítet bennünket arra, hogy az érzékeltető oktatásra a legfőbb gondot fordítsuk. *Minden tudásnak alapja a szemlélet, az érzékelés.* Eltekintve az általános paedagogia érvelésétől, csak annyit említek meg, hogy *helytelen érzékelés, helytelen fogalmakat eredményez és minél tisztább a szemlélet (érezkeltetés), annál tisztább az alkotott fogalom.*

Természetes dolog, hogy nemcsak maga a tapintó érzék működik közre a megismerésnél, nevezetes szerepe van még a hallás, ízlés és szaglás érzékének is s mondhatnók, hogy csakis a megmaradt 4 érzéknek combinatív összműködése képes, tiszta fogalmak alkotására. E fent említett érzékek fejlettségétől függ az alkotott fogalmak helyessége. Az érzékek fejlődése az újszülött gyermek első kiáltásával kezdődik, midőn a csecsemő halló érzéke saját hangja által ingereltetvén, működésre kényszerül. A helyes vagy helytelen irányban vezetett házi nevelésnek tudható be, hogy a megmaradt 4 érzék a fejlettség milyen fokára jutott, midőn a 8 éves vak gyermek bekerül az intézetbe. Sajnos, a legtöbb esetben igen primitív az eredmény, legfeljebb *a hallás fejlődött kielégítő módon* a szülői háznál, a mennyiben ennek a fejlődéséhez maga a természet munkálkodott közre különféle hangbenyomásaival ; ellenben a legfontosabb : *a tapintás fejletlen.*

Az előkészítő osztályban tehát a legfőbb gondunk, *a tapintást folytonos gyakorlás, kézügyesítés által fejleszteni,* nem hanyagolván el a többi érzék fejlesztését sem. A beszéd- és ért gyakorlatok alapján megismertetjük növendékeinket mindazzal, a mire a látó gyermek többnyire magától jutott épen látó érzéke által ; ezért míg az elemi iskola I. osztályának e tárgyból inkább csak a már meglevő képzetek kiegészítése az alkotott fogalmak csoportosítása, elrendezése jut osztályrészül, addig nálunk az I. osztály feladatát a fogalomalkotás képezi és a csoportosítás csak a második iskolai év folyamán történhetik.

Részletezni ezen oktatás anyagát igen hosszadalmas volna, csak annyit erről, hogy szolgáljon ennek keresztülvitelére egy oly tanszergyűjtemény, melyben legyen üveg, posztó, bőr, selyem, vas, papír, fa, réz, stb., egyszóval mindenféle tárgy, a melynek ismerete fontos a vakra nézve.

Kezdetben kisebb, később nagyobb tárgyakat érzékeltessünk természetes nagyságukban, azután átmehetünk a tárgyak nagyított vagy kisebbített alakjaira és szoros kapcsolatban a mintázással, megkívánjuk a gyermekektől, hogy az egyszerűbb alakokról alkotott fogalmaik helyes voltának csattanós bizonyítékát adják az illető tárgy reproductiója által. Folytonos kérdezősködéssel mintegy kényszerítjük a gyermeket, hogy a tárgy alakjáról, súlyáról, síma vagy

érdes felületéről, hangjáról vagy csengéséről, puha vagy kemény voltáról, szagáról, ha azt veszély nélkül tehetjük ízéről is, továbbá alkalmazásáról meggyőződést szerezzen magának.

A gyermekek felfogásához mért rövid magyarázat kapcsán felemlíthetjük, hogy a hó, a kréta fehér, a kőszén fekete, a vas szürke, a rózsa lehet fehér, sárga, veres stb. Semmi esetben se bocsátkozzunk színmagyarázatokba, mert a színek — fénytani behatások eredményei lévén — a vakok előtt ismeretlenek. Feltéve, hogy egynémely festőanyagot jellemző illata, avagy talán sajátos tapintása azt a vakok által biztosan (?) felismerhetővé teszi, mégis csak olyan munkát végeznénk, ha a vakokat szín-fogalmak megértésével gyötörnők, mintha a siketnémákat hegedülni akarnók megtanítani.

A legjobb érzékeltető eszköz maga a természeti tárgy. A látó gyermek az igen nagy (ill. igen kicsiny), vagy az érintésre veszedelmes term. tárgyról is könnyen szerezhet fogalmakat. Az állatkertekben muzeumokban tág tere nyílik a szemléltetésnek, s ezek hiányában még mindig ott van a jó kép. Nem követelhetjük azt, hogy a vakok intézetei kitömött tigrisekkel és oroszlánokkal is fel legyenek szerelve, de méltányos az a kívánság, hogy a vakok számára készült modellek arányos nagyításban a növényalakok (virágok) szétszedhetően és tapintásra alkalmas módon természetűen készüljenek. (Ne legyen pld. olyan a gyűjtemény, mint a hazai egyetlen intézetben, melynek — játékszerkereskedésekben összevásárolt állatai között ott éktelenkedik, mérges bajuszszal, természetes nagyságban a tapsifüles az egyes tantárgyak szolgáltatában áll az érzékeltető oktatás, de eredményes csak kifogástalan tanszerek segítségével lehet. Alapos szemléletek csak ilyenek alapján szerezhetők, ezek nélkül csak üres szóismeretekre tesznek szert növényeink.

A felsőbb osztályokban az egyes tantárgyak szolgáltatában áll az érzékeltető oktatás, de eredményes csak kifogástalan tanszerek segítségével lehet. Alapos szemléletek csak ilyenek alapján szerezhetők, ezek nélkül csak üres szóismeretekre tesznek szert növényeink.

A jó képek fontos képzőeszközt képviselnek a látók oktatásában, s hála *Kunz-illzachi* igazgatónak, *Hecke* fáradozásainak, a képek nincsenek egészen kizárva a vakok intellektuális képzésénél.

Nem tündökölnék ugyan e dombornyomású (relief) képek szimpompájukkal; mégis használatuk külföldön általánosan elterjedt, sőt már csoport képek is alkalmaztatnak. Használatuk ügyes kezét, finom tapintatott, élénk képzelőerőt feltételez, de erre a vakok rávezethetők.

A kép használata alkalmával először a tárgyat magát, azután az agyagból készített modellt, 3-szor az u. nevezett félmodellt kapja a vak gyermek a kezébe, s papírból kivágva elkészül a síkmodell, s végre domború vonallal a vázlatrajz. A vaknak alkalma van összehasonlításokat tenni a term-tárgy és annak dombor-nyomású képe között, azáltal, hogy a mintázás oktatásánál reprodukciókat követelünk tőle, képzelmét foglalkoztatjuk, irányítjuk s lassankint arra képesítjük, hogy a dombornyomású képekről biztosan kö-

vetkeztetéseket tudjon szerezni még az általa term. nem érzékelt tárgyak alakjára nézve is. A félmodellek drága előállítási módja vezette Kunz illzachli directort arra a gondolatra, hogy papírlapra ki-domborodó alakokat nyomtasson.

Ilyenmü térképei, pl képei nálunk is használatban vannak, de míg a papír térképek jól beváltak, addig a növendékeink veszedelmes következetességgel kakasnak „nézték“, a fáczánt, számár-nak a tevét, macskának a tigris stb. Persze még akkor a mintázás és rajzoktatás a messze távolban derengett, s a „Nemzeti Muzeum“ igazgatósága se ajándékozta meg intézetünket egy csomó onnan kiselejtezett, kitömött állattal, 14 féle kutyával. Hála a magas tanügyi kormány intézkedéseinek, e hiányok részben már póltattak; maga a mintázás behozatala egy óriási lépés volt e téren.

A képek haszna szintén oly fontosságú, sőt mondhatnám fontosabb mint a látók szemléltető oktatásában. Gyors szemléltetést (érezkeltetést), tesz lehetővé valamennyi tantárgy keretében igen hízagpótló, foglalkoztatja a képzelmet, fejleszti a formaérzékét s mindinkább tért enged az eddigi individuális oktatás helyett az *osztálytanításnak*.

Vucsikits János.

Részlet a siketnéma-iskolák tantervéből.

Általános rész.

C) Módszeres kivitel.

E czim alatt részletesebb utasítás nem adható, egyfelől a részletek sokasága miatt, másrészt pedig, mert ez a módszertan körébe és a tanító egyéniségébe vág. A mit e helyütt a tanterv szelleme megkövetel, az az hogy a siketnémának első évekbeli (I—II. évfolyam) beszédtanítása ne apróztassék el külön órákra osztott *szeml. nyelvoktatásra*, u. n. *társalgásra, nyelvvalaktanra és fogalmazásra*, mert ez elkülönítettség egyrészt a tartalmat illetőleg nem indokolt, másrészt pedig hajánál fogva előrántott helyzeteket teremt.

A szemléltető nyelvoktatás elnevezés rontja a másbeli tanítás hitelét, a mennyiben feltételezteti az olvasóval, hogy az a másik nem szemléletlen alapszik. A siketnémák iskoláiban pedig legalább is addig, míg a sikeitnéma lelkében a nyelv tartalmát (tanítás nélkül szerzett ismeretét) utól nem éri a kifejezési alak: külön direkt szemléltetésre nincs szükség. Ez a direkt szemléltető oktatás elérkezik az V. és VI. évfolyamban, a mikor is *általában* a népiskolai 1. 2. osztálynak megfelelő tanítást végezhetünk. Addig, t. i. az I—IV. évfolyamban a tanuló kész anyagot dolgozzuk fel azon eljárással, melyet *beszélgetésnek, társalgásnak, közvetlen érintkezésnek* stb. szoktak eddig nevezgetni.

Minthogy pedig a nyelvvalaknak tudatossá tételére senki oly

kitünőleg szemléltető alkalmat nem tud elé varázsolni, mint a milyet a hivatlan alkalom nyújt: a nyelvalaktani ismeretek az eleven szemlélet érdekében nem külön választott órákon, hanem magával az igazi szemlélettel együtt, a beszélgetés kapcsán, annak magyarázataként nyújtassanak. Még pedig pl. *ha alkalmyszerűleg előfordultak már minden nyelvalaktani tanítás nélkül* e kifejezések: fáj a fejem, fáj az ujjam, fáj a fogam, piszkos a kezem, tintás az ujjam stb. 5—6 *ily eset után, minden tartózkodás nélkül tudatossá tehető a gyermeknél, hogy a többi lestrészeire is azt mondhassa: lábom, körömöm, hasam* —m stb. Éppen így, ha ugyancsak a beszélgetés során előfordult már, mint egyes fogalomszó az ily kifejezés, hogy: szeretem a cukrot, szeretem az almát — a siketnémák az alak iránti fogékonyságát felhasználva, könnyen rámutathatunk, arra, hogy a *szeret* t ragos kiegészítőt vonz. Ugyanígy a többi nyelv-alakokkal is.

A *fogalmazás* pedig, mely a szó valódi értelmében csak némi kísérletet is csak legfennebb 4—5 év múlva mutathat fel, az első $1\frac{1}{4}$ évben szintén ne választassék el attól, a minek kiegészítő szer- ves része s ne jelöltessék ki számára időhöz kötött külön óra, hanem a beszélgetési és nyelvalaktani órákkal együtt a szükséghez képest, mint szóbeli megrögzítés, begyakorlás foglaltassék egybe azokkal, melyek együttvéve beszéd-tanításnak neveztetnek.

A többi tanítandó dolgokra vonatkozólag az illető fejezetek alatt elegendő útbaigazítás, tájékozás foglaltatván, külön utasítás megadása itt nem mutatkozik szükségesnek.

A tanítandó tárgyak osztályok és heti óraszámok szerint így alakulnak:

Sorszám	T a n t á r g y	Heti tanórák száma az					
		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
		o s z t á l y b a n					
1	Hangképzés (írás-olvasás) -----	18	{17	{17	{15	{14	{13
2	Beszéd-tanítás -----	—	{17	{17	{15	{14	{13
3	Fogalmazás -----	—	—	—	—	1	2
4	Olvasás -----	—	—	—	2	2	2
5	Szám-tan -----	—	4	4	4	4	4
6	Hittan -----	—	—	—	2	2	2
7	Természetrajz -----	—	—	—	—	—	2
8	Földrajz -----	—	—	—	—	2	2
9	Szépírás -----	6	3	3	2	1	1
10	Rajz -----	—	2	2	3	4	4
11	Kézimunka (Slöjd, női kézim.)	3	4	4	4	6	6
12	Torna -----	2	2	2	2	2	2
	Összesen....	29	32	32	34	38	40

Borbély Sándor.

Az élőlőszóra való tanítás jogosultsága a siketnémák iskoláiban.

(Folytatás.)

Csodálatos dolog, hogy míg a régiek felismerték a siketnémák tehetségeit s az élőlőbeszéd oktatására alkalmasoknak találták őket, addig sokkal később akadtak olyan emberek, a kik a siketnémák tehetségét sehogy sem akarták elismerni. A többek között Eschke azt mondja egyik művében, hogy: „Ha nem kerülne nagy fáradságomba, a siketnémák általános emberi értelmét is el tudnám vitatni.“ A siketnémák gondolatait Czech a következőképen jellemzi: „A saját ismereteire és tapasztalataira szorítkozó siketnéma gondolata csak formailag, de tartalmilag nem hasonlít az emberi gondolatokhoz.“ Mennyi rossz akarat, mondhatni rágalom van e két ember szavaiban, s nehezen hihető, hogy a mondottakról teljesen meg is lettek volna győződve az illetők. Mink határozottan tagadásba kell, hogy vegyük e két mondást s egész jogosan, mert a tapasztalás is az idézett szavak ellenkezőjét bizonyítja. Ha már a régiek tették azt, hogy a siketnémákat beszélni tanították, miért ne tegyük mi, a kik ennek a lehetőségéről meg vagyunk győződve. Miért ne adnók vissza a siketnémát a társadalomnak, a mikor ennek a lehetőségnek a fegyverei kezeink között vannak?! Sajnos, hogy még a mai korban is akadnak emberek, a kik a siketnéma gyermekeknek élőlőszóra való oktatása ellen harcolnak, s nem tartják szükségesnek azt, hogy a siketen születettek élőlőszóval közlekedjenek halló embertársaikkal. Ezek közé tartozik Heidsick is, a ki emberkinzásnak mondja a siketnémák hangzóbeszédre való oktatását. Ő megelégszik a jellel és az írással. Lássuk csak mennyire jogosultak az ő követelései! Azt tudjuk, hogy a siketnéma gyermekek majdnem 70%-a a legszegényebb néposztályhoz tartozik. Mit csinál az a szegény parasztszülő, a kinek soha sem volt íróeszköz a kezében, s a ki azzal van sujtva, hogy egy jelelni és írni tudó, de beszélni nem tudó siketnéma gyermeke van? Hogyan érti meg gyermeke mesterkelt jeleit, hogyan az írást, a mihez egyáltalában nem ért? Mindezekre feleljenek azok, a kik Heidsick felfogását heyeslik.

Avagy nem-e nagy könnyűség a siketnéma gyermeknek az, ha őt szava után értik meg; ha ő élőlőszóval közlekedhetik szüleivel, testvéreivel, embertársaival? Nem-e okoz az neki örömet, ha őt megértik? Bizony ezeket nagyon is megszívlelhetnék azok, a kik Heidsick álláspontjára helyezkednek.

Lássuk csak most a siketnémát kint az életben, a hol különben is nagyon sok előítélettel vannak iránta eltelve az emberek. Hogyan közlekednék pl. az oly siketnéma az emberekkel, a ki az iskolában csak jelelni és írni tanult meg? Heidsick követői — hála Istennek nagyon kevesen vannak — csak nem követelhetik azt, hogy a jelelő siketnémák kedvéért az egész világ megtanuljon je-

lelni. A mindennapi életben még az írással sem lehet úgy boldogulni, mint a hangos beszéddel. Akár mit is akar venni, csinálni, a jelelésen kívül mindenütt az íráshoz kell folyamodnia a beszélni nem tudó siketnémának. És vajjon megérti-e őt mindenki? Nem! Annak a szegény, piacon áruló asszonynak, a favágónak napszámosnak stb. hiába írja fel egy darab papirosra, hogy ő mit akar, bizony nem érti meg, még pedig azon egyszerű oknál fogva, mert nem ért az írás mesterségéhez. Egyszerűen az ily siketnéma lépten nyomon ki van téve annak, hogy őt félre értsék, vagy egyáltalában meg se értsék. Örökösén magával kell hordoznia író-eszközait s még akkor is ki van mindazoknak téve, a mit fentebb említettem. Mindezen kellemeatlenségektől meg van óva a siketnéma akkor, ha őt a hangzó nyelv használatára, illetve a beszédre oktatjuk. — Az által, hogy őt beszélni megtanítjuk, képessé teszszük arra, hogy lehetőleg hozzánk hasonló könnyűséggel érintkezze a külvilággal s érzelmeit kellő szabadsággal adhatja elő. Nagyon szépen fejt ki mindezeket egy Suttermeister Eugén nevű művelt és beszélni igen jól tudó svájci siketnéma a „Blätter für Taubstummenbildung“ c. németországi szaklap múlt évi évfolyamának hasábjain. Heidsick-kel polemizálva azt mondja, hogy nem ösmeri jól a siketnémát akkor, ha azt meri állítani, hogy ez a hangzó nyelv hiányát nem érzi. Dolgozatának igen érdekes az a része, a melyben azt írja le, hogy mily kínokat állott ő ki akkor, a midőn még beszélni nem tudott, s valamit közölni akart abból, a mit benseje sugalt. Nagyon ki kel Heidsicknek azon terve ellen, hogy a siketnémák iskoláiban a jelbeszéd kultiváltassék a hangzóbeszéd rovására. Ilyen hangon tesz egy siketnéma szemrehányást egy olyan embernek, ki a siketeket az örökös némaságra óhajtja kárhozatni, s csupán csak azért, mert siketeknek születtek.

Az elmondottakból is eléggé láthatjuk, hogy egészen jogosult az a követelés, hogy a siketnéma gyermekeket az élőlőszóra oktassuk és hogy a beszédet nem halló siketnéma is élőlőszóval beszéljen. — Tanítási és nevelési elvünk mindig az legyen, hogy: „Tanítsunk és neveljünk az életre és az életnek.“ — Nekünk — a kik a siketnéma oktatás terén működünk — kétszeresen figyelembe kell vennünk ezen elvet. — Azt pedig, hogy a siketnémáknak a hangzó nyelvre való oktatása mennyire jogosult, abból is láthatjuk, hogy Sicard, a ki a jelnyelvnek egyik apostola volt, élete végén így szól egyik művében: „A siketnémákat csak úgy adhatjuk vissza a társadalomnak, ha őket a saájáról való leolvasásra és a hangzó nyelv használatára képesítjük.“

Heresuth Kálmán.

Hazai hírek.

Tisztelettel kérjük azon előfizetőinket, kik lapunk augusztusi számát a szűnődő okozta kivételes állapotok következtében nem kapták meg, azt velünk tudatni szíveskedjenek, hogy azt számukra utólagosan megküldhessük.

A két új igazgató. Borbély Sándor a siketnémák váci intézetének és Együd Lajos a siketnémák budapesti iskolájának igazgatói folyó hó 1-én foglalták el új állásaikat. A budapesti iskola leltári átadása augusztus 26-án volt, a vácié pedig augusztus 28-án és 29-én Deák Andor miniszteri kiküldött jelenlétében. Borbély Sándor igazgató augusztus 30-án tartotta a budapesti iskolánál utolsó tantestületi ülését, a midőn volt tantestületétől — melylyel ezelőtt harmadfél évvel együtt kezdte a budapesti iskolánál való működését, — meleg szavakkal vett búcsút. A tantestület mélyen fájlalja volt igazgatójának távozását, kihez mindig őszinte tisztelet és igaz kartársi szeretet fűzte.

Dr. Sarbó egyetemi tanárnak a siketnémák budapesti iskolájánál beszédfogyatékosok számára augusztus hó elején nyitott gyógytanfolyamának 14 hallgatója van. A tanfolyamot orvosok, más tanulni vágyók és érdeklődők is látogatják. Igen érdekesek a szaktanár lélekzési gyakorlatai, amelyeknek tanulmányozása a siketnémák oktatásával foglalkozóknak is melegen ajánlható.

Török Sándor és Séra Lajos kartársainknak készítményeit, melyekről már többször megemlékeztünk, a vakok intézete számára a magas miniszterium megvette. Török Sándornak Budapest térképeért 100 forintot, Séra Lajos betűiért pedig 40 forintot adott. Azon erkölcsi elismerés, melylye a magas miniszterium és a szakkörök nevezett kartársainknak adóztak — mint halljuk — arra indították Török Sándort, hogy újból egy nagyobb szabású munka létrehozásának eszméjével foglalkozzék, aminek kivitele — ismerve Török képességét — bizonyosan sikerülni is fog.

Hymen. Nagy Péter kolozsvári kartársunk augusztus hóban jegyet váltott Eljas Józsika kisasszonynyal.

A siketnémák budapesti intézetének tantestülete Borbély Sándor volt igazgatójának és Együd Lajos az iskola vezetésével újonnan megbízott igazgatójának tiszteletére f. hó 2-án bankettet rendez, mely egyszersmind a budapesti gyógypaedagogiai intézetek tantestületeinek ismerkedési estélye is lesz. A bankettre a váci intézet tantestülete is meg van hívva.

Joé Antalt, a váci siketnéma intézetnek 4 éven keresztül volt róm. kath. hitoktatóját egyházi felsőbb hatósága kápláni szolgálattételre Romhányba helyezte át. A midőn szívbeli örömünket fejezzük ki a felett, hogy a nevezett volt kartársunk jövője érdekében felsőbb hatósága ekkép gondoskodott, nem mulaszthatjuk el, hogy fájdalomunknak is kifejezést ne adjunk, hogy

egy igazi jó barátot és egy, a siketnéma-oktatást már-már teljesen elsajátító hitoktatót veszítettünk el. A hitoktatók gyakori változtatása csak a növendékek kárára történik és egy olyan buzgó és önmagát a siketnémák oktatásáért feláldozó fiatal embert, mint a milyen *Jóó* volt, aki már a siketnémák oktatására való képesítésre is készült, hogy e téren szakember legyen, ezen ügytől eltávolítani igazán nagy kár. A vallás és közokt.-ügyi miniszter ez évben kiadott egyik rendeletében különben már fel is szólítja a hitoktatókat a képesítés megszerzésére, azért nagyon kíváncsok volna, hogy az egyházi felsőbb ég hozzá hasonló ügybuzgó fiatal korú hitoktatót nevezze ki, a ki megszerezné magának a siketnémák oktatására való képesítést és állandóan e téren maradna.

Áthelyezések. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a szünidő alatt a gyógypaedagogiai intézetek tanerői körében a következő áthelyezéseket eszközölte: Paul Istvánt Vácról Kolozsvárra; Hercsuth Kálmánt Vácról Budapestre; Hobler Rezsőt Vácról Temesvárra; Palatinus Károlyt Vácról Kaposvárra; Herodek Károlyt Kolozsvárról Vádra.

Megerősítés. A vallás- és közoktatásügyi miniszter Klug Pétert budapesti állásában végleg megerősítette.

A nemzetközi gyermekvédő kongresszus előkészítő bizottsága a kongresszus programját a következőképen állapította meg: *Szeptember 12-én* délután 5 órakor elértekezlet a Royal-szállóban. Este ugyanott ismerkedési estély. *Szeptember 13-án* délelőtt 10 órakor megnyitó ülés a nemzeti muzeum nagy termében. Délben a kiállítás megnyitása. *Szeptember 14, 15 és 16-án* délelőtt 9—12 óráig szakosztály, ülések az országház egyes termeiben; délután 3—6 óráig ülés, esetleg az intézetek megtekintése. *Szeptember 16-án* d. u. *Brunsvick Teréz* emléktáblájának leleplezése. *Szeptember 17-én* d. e. 10 órakor záró ülés a nemzeti muzeumban. 12¹/₂ órakor indulás *Vádra*, a siketnémák orsz. intézetének megtekintésére. Onnan indulás 3¹/₂ órakor *Zebegénybe*, 1¹/₂ órakor visszaindulás *Nagymaroson át Visegrádra*. Este 6 órakor hajóval vissza Budapestre. *Szeptember 18-án*, ha elegendő jelentkező akad, kirándulás *Cirkvencára* a „László gyermek-otthon” megtekintésére.

A „vakokat gyámolító orsz. egyesület” aug. 15-én egy „Vakokat foglalkoztató ipartanműhely”-t állított fel a későbbi korban megvakultak valamint oly vak egyének számára, kik túlhaladott koruk avagy egyéb más okok miatt hazánk egyetlenegy állami intézetébe fel nem vétethettek. A foglalkoztató műhely egyelőre 15 növendékre van felszerelve, kik a nádszékfonásban nyernek kiképzést, később pedig a kefekötés és kosárfonás iparágakat fogja a vezetőség bevezetni. E foglalkoztatásba nemcsak bpestiek de vidékiek is felvétetnek, kiknek eltekintve a helyiség, mester szerszámok s nyersanyagoktól az összeseknek ebéd-kosztot sőt a vidékieknek egy némelyikének még teljes ellátást is egészen ingyen ad (azok nagy szegénysége miatt), hogy lehetővé tegye még azok részére is a tisztességes s biztos megélhetést nyújtó munka elsajátíthatását. Részünkről is örömmel üdvözljük az egyesület ezen nagy áldozatokkal

járó igazán humánus intézményét, amely újabb intézmény vezetőségének odaadó ügyszeretétét s fáradhatatlan buzgalmát ösmerve bizton hisszük, hogy a kis csemetéhez hasonló kezdetet egy hatalmas tölgynek megfelelő foglalkoztatóvá fejleszti amelynek üdvös voltát hazánkban számtalan a sorstól sújtott vakjai fogják hirdetni a koldusbottól való megmentésüket köszönni.

A beszéd fogyatékosok gyógyítása érdekében követésre méltó buzgálkodást fejt ki *Medgyesi János* ev. ref. tanító Hódmező-Vásárhelyt. U. i. az 1897/98-ik tanévben az ev. ref. nőegylet erkölcsi és az ev. ref. egyház erkölcsi és anyagi támogatásával tanfolyamot tartott a beszéd fogyatékosok számára, a melyek 34 részben dadogó, részben hebegő, részben pedig selypítő tanítványa volt. A tanfolyam végén tartott vizsgálat alkalmával, a vizsgálatnál megbízottak kimutatása szerint 26 beszéd fogyatékos teljesen, 6 pedig részben kigyógyult és csak kettőn nem volt észlelhető a javulás. A múlt 1898/99-ik tanévben pedig az ev. ref. egyház átiratára Hódmező-Vásárhely városa 200 forintot szavazott meg. Medgyesinek, a miért Medgyesi öt-öt hónapig tartó két tanfolyamot tartott, a melyen 26 növendéke volt, s ezek közül mint a városi orvos konstataulta 24-et teljesen, egyet részben kigyógyított s csak egygyel nem sikerült semmi eredményt elérnie. Hogy a kigyógyultak közül lesz-e, vagy egyáltalában mennyi lesz a visszaesés, arról beszámolni természetesen most még nem lehet. Vajjon ha mind azok, a kik a dadogás gyógyítását már tanulmányozták, Medgyesiéhez hasonló buzgálkodást fejtenének ki, *nem lehetne-e a többi nagy városban is ehhez hasonló eredményt elérni?*

A gyenge tehetségű gyermekek oktatása ügyében Hódmező-Vásárhely ev. ref. tanító-testülete, — a testület egyik gyűlésén Medgyesi János felolvasásának hatása alatt — elhatározta, hogy minden lépést megtesz arra nézve, hogy a gyenge tehetségű gyermekek számára Hódmező-Vásárhelyen külön osztály állíttassék fel. Ezen kívül a tiszántúli ev. ref. egyház kerület Debrecenben megjelent tanügyi lapjában a felolvasást közzé teszi és a nagyobb városok tanító-testületeit hasonló szellemben való lépésekre szólítja fel.

Gyilkos vak. Miskolcon Szendre János vak koldus pénzt kért a feleségétől pálinkára. Az asszony nem adott neki, mire a világtalan ember addig verte furkósbotjával, a míg kiszzenvedett.

Szerkesztői üzenetek.

Dr. Sarbó, egyetemi tanár, Budapest. Becses cikkéért ezúton is fogadja köszönetünket. Engedje reménylenünk, hogy jövőben is szerencsétlenül fog bennünket.

Dr. Juba A. Budapest. Múlt számunkban közlött cikkéért fogadja hálás köszönetünket. Lapunk számára a jövőben is kérjük becses szakmunkáit.

Klis L. és Váradi Zs. Frankfurt. Ha eljön a kikelet, a vándor madarak mind vissza térnek ősszel elhagyott hazájukba; a méhecske kiszál házából és kicsinyke szárnyain a parányi virágporok gyűjtéséhez fog, hogy utódjainak otthont és élelmet nyújtson. Ha eljön a szeptember, a paedagogusok mindannyian a júniusban elhagyott iskoláikba térnek vissza; a siketnémák oktatásával foglalkozók is elhagyják a hallók táborát és siketnémáik körébe térnek, hogy a parányi virágpor gyűjtésénél is szaporátlanabb munkával hangokat csaljanak a néma ajkakra. Mi már munkába álltunk mindnyájan . . . ! Csak ti hiányoztok közülünk . . . ! Óh ti még többet tesztek mint mi . . . ! Kötelességtudástoktól és szíveitekben a siketnémák iránti lángoló szeretettől üzetve eldobtátok magatoktól a szünidő-adta pihenési órákat és idegenben fáradoztok azon, hogy hazánkban a siketnéma-oktatásügy még göröngyös és egyenetlen útait az ott szerzett tapasztalataitokkal egyengethessétek. Lelkesítsen munkátokban édes hazánk iránt való lángoló szeretet, mert a siketnéma-oktatás-ügynek hazánkban való előbbrevitelével is magyar hazánknak tesztek szolgálatot! Erőt és kitartást a munkához! Szeretettel várunk benneteket!

Z. I. Kolozsvárt. A küldeményt köszönjük, de sajnálatunkra még most sem közölhetjük, legközelebb azonban — ha csak tehetjük — közölni fogjuk.

G. J. Vác. Örömmel üdvözlünk munkatársaink között. A küldött cikket a legközelebbi számok valamelyikében fogjuk hozni.

F. J. Nyiregyháza. Nem történik ott valami a beszéd fogyatékosok ügyében? Ha igen, kérünk lapunk részére tudósítást.

P. J. Kolozsvárt. Sajnálom, hogy elmeneteled alkalmával nem találkozhattunk. Érezd magad jól új otthonodban.

H. K. Vác. Cikkeink nagy száma miatt küldeményedre még most sem keríthtünk sort. Míg lapunk terjedelmét ki nem bővíthetjük, könnyen megesik, hogy egy egy cikknek közlésére soká kell várnia az írónak.

L. J. Budapest. Egy kis türelmet kérünk.

H. K. Budapest. A másik két cikked közlésére egy darabig még várnod kell.

T. Gy. Jövő számunkra maradt.

K. K. Kaposvár. Bankettünk, mely egyszersmint, mint már említettem, a budapesti és váci gyógypaedagogiai tanférfiak ismerkedési estélye is lesz, igen érdekesnek ígérkezik. Ott lesznek a vakok, hülyék és a két siketnéma intézet taneői, előreláthatólag csaknem mindannyian. Valóban itt az ideje, hogy legalább személyes ismeretséget kössenek azok, kik egy téren működnek. Sajnáljuk, hogy ti távollévők nem lehettek köztünk!